

„ТУРИЗМОТ ВО 21 ВЕК ОД АСПЕКТ НА КЛИМАТСКИТЕ И ОПШТЕСТВЕНИ ПРОМЕНИ, ИДНИНА НА ТУРИЗМОТ И ДЕЛОВНОТО ПРАВО”

Автори: *Илиевски Милан¹, Матлиевска Маргарита²*

I. КЛИМАТСКИ И ОПШТЕСТВЕНИ ПРОМЕНИ ВО СВЕТОТ

1. На светската конференција одржана во Пекинг во 1996 год. на тема „Климата и водите” се усвои генерален заклучок: настапува „лудило” на климата, доаѓаат екстремни промени, кратки и студени зими, суши, поплави и урагани!

Денес, очевидци сме како во изминатите дванаесет години скоро во целост се остварува овој краток, предупредувачки и многу загрижувачки заклучок.

Климатските промени кои со сигурност се очекуваат не можат да се сопрат: тие не само што ќе ја променат физиономијата на географската карта на светот, туку и значајно ќе повлијаат и врз карактерот на туризмот. Само за илустрација: Алјаска, Гренланд, Антарктик и Алпите се топат побрзо отколку што науката предвидува. Во Југоисточна Европа, вклучувајќи ја и Република Македонија, во периодот 2020 - 2025 год. ќе се стабилизира тропска клима - онаква како што сега имаат Алжир, Тунис, Мароко и Египет. Во блиска иднина, од географската карта ќе се „избришат” многу езера и реки, а ќе се „нацртаат” нови пустини. Од глобалниот процес на новите политичко-економски односи ќе се појават нови држави во светот. На Интерпарламентарното собрание на Заедницата за демократија одржано во Москва во декември 2006 г. се потенцираше оценката дека во светот во наредната декада ќе се создадат нови 34 држави од кои 25 во Европа и 9 на другите континенти и дека во овој момент постојат преку 60 жаришта на воени судири.

По две години од одржаното Собрание во Москва, се создадоа четири нови држави во светот (Косово, Црна Гора, Абхазија и Осетија).

Во областа на Северниот пол секоја година се топат 34.000 км² под мраз.

Многу видови животни и растенија се преселуваат во други краеве во светот или исчезнуваат. На пример, од 634 видови животни кои го напуштија своето вековно живеалиште, една петтина исчезна засекогаш. Поларните мечки ги напуштија растопените санти мраз, а 65 % од малите пингвини на Антарктикот изумреаа.

¹ Проф. д-р, Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев” – Штип, m_ilieski@yahoo.com

² Доц. д-р, Министерство за животна средина и просторно планирање, Скопје, mmatlievska@yahoo.com

Светски познатите футуролози од универзитетот Колумбија во САД (Питер Сворц и Даг Рандал) за потребите на министерството за одбрана на САД, изработија студија во 2007 г. со наслов „Влијанието на климатските промени на човечкиот род”.

Заклучоците се драматични и застрашувачки бидејќи даваат „временска прогноза за наредните 15 години во светот”.

Тие предвидуваат дека ќе имаме серија катаклизмички настани со тешко согледливи последици врз човечкиот род и цивилизацијата. Да се потсетиме: тие ги предвидоа сите досегашни урагани со разни имиња и цунами како оние во Бангладеш, Њу Орлеанс и сегашниот Густав.

Брзата промена на климата и непроценливите штети предизвикани како нејзина последица, се верува дека ќе го вратат човечкиот род три века наназад.

Се поставува прашањето: Дали овие научно докажани и потврдени климатски промени ќе предизвикаат промени во карактерот, обемот и начинот на вршење на туристичката дејност во иднина?

Токму затоа, одговорот мора да биде краток, јасен и смел: светот на туризмот драматично се менува.

Научниците од скоро сите области укажуваат дека без оглед на овие неспорни и драматични податоци, не треба да се крева паника и влева страв. Иако тие појави се подолготрајни, човекот, како впрочем и секое живо суштество, се прилагодува како знае; така на пример, со техничко-технолошки иновации успева да “амортизира” поголем број негативни последици. Или, со имплементација на мерките за заштита на атмосферата предвидени во Протоколот од Кјото (Јапонија, 2001 год), се очекува видно намалување на негативните последици.

2. Од се’ што постои на планетата Земја, најмногу “успева” човекот.

Според светските статистички податоци, во 2008 год. на Земјата живеат 6.574.660.412 жители. Меѓутоа, ако оваа бројка денес е точна, утре не е, бидејќи на секои 10 секунди се раѓаат 29 деца или на секои 24 саати бројот на жителите се зголемува за 250.000.

Многу често поставувано прашање е дали планетава е пренаселена? Дали Земјата може да издржи толкава популација?

Општо познато е дека енормниот раст на населението на планетата Земја предизвикува големи економски, еколошки и социјални проблеми. На пример, ако бројот на населението расте, потребите за храна и вода за три пати повеќе се зголемуваат.

Науката не може да предвиди колку луѓе можат “нормално” да живеат на планетата, но прогнозира дека во блиска иднина (наредните 10 години) ќе бидат 9 милијарди жители.

Колку туристи ќе имаме во иднина? Колку туристички организации? Ако тргнеме од сегашните најнови статистички податоци за 2007 дека 15 % од вкупното

население се туристи, тогаш во наредните години бројот на туристи ќе биде во перманентен пораст и ќе достигне преку една милијарда и петстотини илјади.

II. ТУРИЗМОТ ВО ИДНИНА

1. Неспорните научни факти кои ги изложивме, а практиката ги потврдува, се наша основа за одговорите на темата – туризмот во 21 век.

Според заклучоците што ги донесоа туристичките стручњаци на најголемиот светски саем кој се одржа во почетокот на март 2008 год. во Берлин, а се во врска со иднината на туризмот во светот, посебно внимание заслужуваат следните:

а) Планетата Земја во 2020-25 год. нема да биде ни приближно иста како што е сега;

б) Ќе настапат нови побарувања и понуди на туристички услуги во стилот „незамисливото ќе стане замисливо“;

в) Пакет-аранжманите ќе бидат минато; одморот на туристот нема да биде подолг од седум дена престој на едно место; ќе доминира туризам со екстремни побарувања, вода, воздух и светлост (море, снег, планина, сонце);

г) Скијањето во Европа ќе биде минато. Скијачките центри, како оние на Алпите, ќе се претворат во аква-паркови, голф терени и затворени базени, а ски-лифтовите ќе ги разнесуваат туристите до нив;

д) Идните туристи ќе бидат самци кои ќе имаат посебни побарувања за места, храна и разни забави и доживувања како и чудни интересирања;

ѓ) Ќе доминираат побарувањата за еднокреветни соби во хотелите бидејќи туристите ќе доаѓаат сами со своите миленици. Хотелите ќе бидат без ресторани и базени;

е) Во иднина туристичките агенции ќе вршат продажба на туристички услуги on-line преку Интернет, а превозот ќе се врши преку евтини авиокомпаниии. Мал ќе биде бројот на туристи кои ќе одат во туристичка агенција за да земат карти за патување, брошури, ваучери и слични хартии;

з) Начинот на плаќање на туристичката услуга суштински се менува со нови електронски инструменти.

2. Според Светскиот совет за патувања и туризам, туризмот како стопанска дејност е светски најголем работодавач, бидејќи еден од десет се вработени во овој сектор. Воедно, според податоците за 1999 год. на Меѓународниот монетарен фонд, од туризмот се слеваат 443 милијарди долари; тоа се 33 % од глобалниот извоз на услуги и 6,5 % од вкупниот извоз, што значи дека оваа стопанска гранка е профитабилна и најперспективна.

Во 2007 год. во светот е забележан рекорден број од 900 милиони туристи.

Во иднина бројот на туристите ќе се зголемува (според научни и стручни анализи) како и бројот на туристичките организации (домашни и меѓународни).

Туризмот ќе биде основна „религија“ за сите цивилизации; човекот природно е роден да се движи и да биде љубопитен.

III. ДЕЛОВНО ПРАВО ВО ТУРИЗМОТ

1. Туризмот е единствената стопанска гранка во која побарувачката ја следи понудата, а не обратно како што е во другите стопански дејности како, на пример, во трговијата.

Значи, туристите ќе одат таму каде што туристичките агенции ќе им понудат.

Во науката и теоријата постои констатација дека туризмот е специфична стопанска дејност која има стопански и нестопански дејности односно надлежности кои се во делокругот на работа на повеќе државни и управни органи, трговски друштва, а и нормативната дејност е испреплетена. Со други зборови, туризмот е во надлежност на повеќе министерства, а како “матично” е Министерството за економија.

За илустрација ќе ја наведеме Одлуката за утврдување на националната класификација на дејностите во Република Македонија, согласно која туризмот и угостителството се поврзани со трговијата.

Туризмот и угостителството се одделени во посебен сектор, група и класа со посебен наслов – хотели и ресторани.

Повеќе одредби за туризмот се наоѓаат во прописи кои важат за повеќе дејности. На пример, Законот за трговски друштва на Република Македонија (член 4, точка 9), Законот за девизно работење и др.

Постојат специјални закони и подзаконски акти со кои се регулираат норми специфични за туризам и угостителство. На пример, Закон за туризам и Закон за вршење на угостителска дејност.

Во секторот туризам, согласно законската регулатива, надлежности имаат и органите на централната власт, но и единиците на локалната самоуправа кои врз основа на закон донесуваат одлуки, правилници, наредби и решенија.

Во современата фаза на развој не може да се донесе еден единствен закон кој ќе ги уреди односите кои настануваат со вршење на туристички и угостителски услуги.

Законици постојат за областа на трговијата, како и граѓански и кривични законици.

Современата туристичка практика брзо се прилагодува на современите барања; така, во Европа постојат повеќе збирки на прописи од областа на туризмот и прописи кои имаат врска со туризмот.

Во Европа познати се Француската, Италијанската и Шпанската збирка. Во некои држави како Хрватска, Србија, Бугарија и Унгарија постојат нецелосни збирки.

2. Интензивниот развој на туризмот создава многубројни проблеми кои треба брзо да се решаваат. Особено, евентуалните проблеми треба брзо да се решаваат во меѓународните туристички односи. За таа цел се појавува потреба за поцврсто поврзување на туристичките организации во разни форми на национални и меѓународни сојузи, здруженија или организации. На овој начин, овие професионални сојузи побрзо, поефикасно и поекономично ќе ги извршуваат туристичките услуги. И она што е најважно: ќе се развива соработка кон една цел - повисок профит. Воедно, ќе се врши и хармонизација и унификација на туризмот со странското туристичко право.

Хармонизацијата и унификацијата како методи на меѓународното договорно право се неопходни за иднината на туризмот и угостителството.

Резултат од формираните меѓународни туристички организации, покрај унификацијата на прописите од областа на туризмот и угостителството, е и изработка на предлог меѓународни конвенции што треба да ги ратификуваат земјите-членки.

Современиот туризам е сложена дејност која во основа содржи неколку компоненти: стопанска, социолошка, културолошка, комуникациска и правна компонента. Поради овие компоненти туризмот е и специфичен и носи печат на феноменалност. Туризмот е дејност со разновидни односи и потреби кои почнуваат со комуникација, преговори, договори; целта е добивка, а се' во рамките на прописите.

Во современото деловно право се уредуваат условите, начинот, субјектите и формата на организирање, за да може да се врши туристичка дејност.

Субјектите се трговски друштва кои мора да бидат запишани во трговскиот регистар и кои мора да имаат вработени со соодветна стручна спрема.

3. Во рамките на овој наш дел на темата, невозможно е да ги истакнеме сите правни прашања на туризмот, затоа ќе истакнеме само некои кои што, по наше мислење, ќе имаат брз развој и ќе претрпат суштински промени.

Прво, денес многу е тешко да се даде дефиниција за туристичката дејност која би била доволно општа за да се разбере поимот, а да не премине во набројување на можните туристички услуги.

Современа наука и законодавство од многубројните дефиниции за најприфатена ја смета класичната дефиниција од познатиот истражувач В. Ханзикер која во 1954 год. беше усвоена од Меѓународното здружение на научни и туристички експерти. „Туризмот е збир на односи и појави кои произлегуваат од патување и

престој на посетителите на некое место, ако со тој престој не е поврзана никаква стопанска активност.”

По наше мислење, оваа дефиниција ќе претрпи измени затоа што туризмот е стопанска дејност преку која специјализираните организации стапуваат во меѓусебни договорни односи со туристите со цел остварување утврдени туристички услуги.

Второ, кај субјектите во туризмот (трговските друштва, трговец - поединец и туристите) ќе доминираат интернет контактите (on-line), што значи директните (непосредни) контакти ќе бидат реткост за склучување на туристички договори.

Со овој начин, основните карактеристики на овој вид договори како формалност, именување и комуникативност ќе исчезнат.

Трето, важните елементи на овие договори – туристичката услуга и цената на услугата, ќе постојат; но, начинот на исполнување ќе биде трансформиран. Обврската за исплата на цената ќе биде со посебни форми на исполнување што ќе зависи од видот и обемот на предметот на договорот.

Брзиот развој на електрониката овозможува брзо и едноставно вршење на туристичките услуги и овозможува безготовинско плаќање со воведување нови инструменти кои ќе ги издаваат специјализираните туристички организации или интернационалните туристички сојузи и друштва.

Досегашните класични начини на плаќање: чекови, патнички чекови, кредитно писмо, еурочек, ваучери, постепено но сигурно ќе престанат да се употребуваат.

Четврто, туризмот е феномен кој ги преплетува надлежностите на повеќе стопански дејности на повеќе државни и управни органи и е уреден со повеќе прописи.

Од овие неспорни факти, многу тешко ќе биде да се склучуваат туристички договори без да се навлезе во други форми на договори, на пример, од трговското и граѓанското право.

Поедноставно речено, ќе се изгуби нивната сегашна специфичност како туристички договори и ќе се трансформираат во неименувани неформални договори, но кои ќе содржат и општи одредби усвоени од меѓународна туристичка организација.

ЗАКЛУЧОК:

Туризмот како стопанска дејност не можзе да ги избегне климатските и политичко-економските промени кои се светски процеси.

Напротив, тие имаат значајно влијание врз карактерот, обемот и начинот на остварување на туристичките дејности.

И туризмот во иднина е зависен од овие светски промени кои ја прекројуваат светската географска карта, а брзиот електронски развој од корен ги менува класичните начини на остварување на туристичките услуги.

Бројот на туристите се зголемува, се зголемуваат и нивните потреби од туристички услуги, а сето ова создава најразновидни правни односи помеѓу учесниците во туризмот.

Туристичките договори, како основен инструмент, драматично ќе се менуваат во поглед на начинот на склучување, плаќање и исполнување.

ЛИТЕРАТУРА

Илиевски М, *Води - економско-правни аспекти*, Економски Факултет, Прилеп, 1999

Хангтингтон С, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 2000

Милкотик Томок Д, Хорак Х, Солјан В, Поцотик-Кауфман Ј, *Европско тржишно право*, Школска књига, Загреб, 2006

Пословно право у туризму и угоститељству, Школска књига, Загреб, 1999

Климатски промени - 12-та пленарна седница на меѓувладин панел за климатски промени, Вембли, Обединето Кралство, 9/2001

"Gats, facts and fiction, WTO, Geneva, 2001.